

06A Baroko v evropské a české literatuře (literatura v době pobělohorské, J. A. Komenský)

Třicetiletá válka 1618 – 1648; rozpory mezi katolíky a protestanty; zrod absolutistických monarchií; jezuitský řád.

Baroko – umělecky směr od poloviny 16. st. v Itálii a Španělsku, rozšířený do celé Evropy.

Znaky: snaha působit na smysly, monumentálnost

převládá cit nad rozumem

dynamičnost, dramatičnost

protiklad ducha a hmoty

kontrasty, mystičnost

úcta ke svatým, k Panně Marii

1620 bitva na Bílé hoře, odchod evangelíků a měšťanstva do emigrace, literatura násilně rozdělena na **domácí** (katolickou) a **emigrantskou** (evangelickou).

Žánry – kancionály, postily, latinské školní hry, poezie, duchovní literatura...

Domácí literatura: psána česky nebo latinsky, později německy. Převládají legendy, náboženská dramata, duchovní písně, životopisy svatých... Velký vliv na literaturu má jezuitský řád.

Bedřich Bridel – Co Bůh? Člověk?

Bohuslav Balbín – Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště českého (lat.)

Felix Kadlinský – Zdoroslaviček

Antonín Koniáš

Adam Michna z Otradovic (hudební skladatel)

Václav Jan Rosa – Čechořečnost (latinsky psaná gramatika češtiny)

lidová tvorba: česky se mluvilo jen na venkově, kramářské písně, písmácké paměti (např. *František Jan Vavák*), ústní slovesnost - později inspirace pro NO.

Exulantská literatura:

Pavel Stránský, Pavel Skála ze Zhoře, Jiří Třanovský

Jan Amos Komenský (1592 - 1670)

filozoficko-náboženská díla: *Listové do nebe*

Labyrint světa a ráj srdce

Kšaft umírající matky jednoty bratrské

Centrum securitatis

Přemýšlování o dokonalosti křesťanské

pansofická díla: *Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*

Via lucis

pedagogická díla: *Didaktika česká*

Informatorium školy mateřské

Brána jazyků otevřená=Janua linguarum reserata

Orbis pictus = Svět v obrazech

Schola ludus = Škola hrou

jazykovědná díla: *Linguae bohemicae thesaurus = Poklad jazyka českého*

Kancionál

06B Slovní zásoba a její rozvrstvení

Slovní zásobu tvoří všechna slova určitého jazyka. Rozvrstvení sledujeme z hlediska spisovnosti a z hlediska slohového.

Celonárodním útvarem je spisovná čeština. Největším útvarem nespisovné češtiny je obecná čeština. Územně jsou odlišena nářečí, profesně a zájmově slangy a argot.

Slovní zásoba se neustále proměňuje a vyvíjí.

Slovní zásoba obsahuje:

- ☞ slova neutrální (použitelná kýmkoli kdykoli; *mít, pod, kočka...*)
- ☞ slova příznaková (příznak = spisovnost X nespisovnost, dobové používání, citové zabarvení, záporné zabarvení)

Slova příznaková

slova spisovná:

hovorová (*koukat, holka, pololetky, prima*)
knižní (*odvětit, dlít, hvozd, chrabry*)
odborná (*bit, časování, kost holenní, destilace*)
básnická (*luna, oř, vesna, sladkobilno*)

slova nespisovná:

(*flaška; fajnovej; švindlovat; mlejn; zemáky = kobzole, erteple; koule; bažant; prkýnka = lyže; šuplera, šlehnout si*) = slova z obecné češtiny, nářečí, slangů, argotu

slova podle dobového zabarvení:

- **slova historická = historismy:** pojmenovávají zaniklé skutečnosti (*dráb, kádrovák, sudlice, šaršoun, vozová hradba, gladiátor*)
- **slova zastaralá = archaismy:** už se neužívají, místo nich jsou novější slova (*anžto = protože, drahně = dlouho*)
- **slova nová = neologismy:** nově utvořená nebo přejatá, dosud v slovní zásobě nezakotvená (*lunochod, chlebánek, rogalo, zohlednit*)

slova zabarvená citově kladně:

- **familiární slova** (*miláček, pejsánek, holčinka*)
- **hypokoristika** = domácké obměny jmen (*mamka, taťulda, bábinka, Pája, Venoušek*)
- **dětská slova** užívaná při rozhovoru dospělých s dětmi (*hačat, papu, ham, hajat*)
- **eufemismy** = zjemňují nevhodnou skutečnost (*zesnout = umřít*)

slova zabarvená citově záporně:

- **hanlivá slova - pejorativa** (*baba, čmuchal, barabizna, barák, čachry, ožrat se, chlastat*)
- **zveličelá slova - augmentativa** (*psisko*)
- **vulgární, zhrubělá slova, nadávky** (*hajzl, kráva...*)
- **dysfemismy** = zveličují nepříjemnou skutečnost (*chcípnout = umřít*)

Zvláštní skupinu slov tvoří **obrazná pojmenování (tropy a figury)**, viz teorie literatury. (Metafora, metonymie, přirovnání, básnické přívlastky, ironie...)

Další členění slovní zásoby je možné např. z hlediska **mnohoznačnosti a jednoznačnosti**. Většina českých slov má několik významů, jsou mnohoznačná.

